

Rapport 23

Analyse van de ondersteuningsbehoefte van de formele kinderopvang m.b.t. inclusieve opvang en een analyse van de ervaringen van de Centra voor Inclusieve Kinderopvang

Onderzoekers: Liesbeth Op de Beeck, dr. Eveline Teppers, Wouter Schepers

Promotor: Prof. dr. Tine Van Regenmortel

Samenvatting

Dit onderzoek analyseert de ondersteuningsbehoefte van de formele kinderopvang m.b.t. de inclusieve opvang van kinderen met specifieke zorgbehoeften. Daarnaast richt dit onderzoek zich tevens op de ervaringen van de Centra voor Inclusieve Kinderopvang (CIK). Ouders van kinderen met een specifieke zorgbehoefte hebben recht op een kwaliteitsvolle kinderopvang waarbij ze de keuze hebben tussen een reguliere of gespecialiseerde kinderopvang. Inclusieve kinderopvang is sinds 2001 structureel opgenomen in de wetgeving. In 2014 werden er, bij wijze van pilotfase, in een beperkt aantal van de in totaal 60 zorgregio's CIK opgericht. Momenteel zijn er 16 CIK. De CIK bieden zelf inclusieve kinderopvang aan, maar sensibiliseren en ondersteunen daarnaast ook andere kinderopvanglocaties bij het verder uitbouwen van een kwalitatieve, inclusieve kinderopvang. Inclusiecoaches verbonden aan de CIK bieden ondersteuning aan m.b.t. inclusie via ondersteuningstrajecten en/of lerende netwerken.

De centrale onderzoeksdoelstelling van dit onderzoek is een evaluatie van inclusieve kinderopvang zoals deze wordt ervaren door de kinderopvanglocaties alsook van de CIK met als doel knelpunten en succesfactoren te identificeren. Deze doelstelling hertaalt zich in de volgende centrale onderzoeksvraag: *'Welke hefboomen en noodzakelijke randvoorwaarden kunnen worden geïdentificeerd om inclusieve kinderopvang te doen slagen voor de kinderopvang en de CIK'*.

In het onderzoek combineren we kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden: een kwantitatieve analyse van de resultaten uit een websurvey bij verantwoordelijken en kinderbegeleiders uit zowel kinderopvang van baby's en peuters als buitenschoolse kinderopvang (met onderverdeling naar opvangsoort en subsidietype: gezinsopvang voor baby's en peuters met subsidie voor inkomens-tarief alsook de opvanglocaties met een niet inkomensgerelateerde opvangprijs, groepsopvang voor baby's en peuters met subsidie voor inkomens-tarief alsook de opvanglocaties met een niet inkomensgerelateerde opvangprijs, buitenschoolse groepsopvang en buitenschoolse gezinsopvang), aangevuld met verdiepende focusgroepen met enerzijds verantwoordelijken en kinderbegeleiders uit de opvang van baby's en peuters en anderzijds de buitenschoolse kinderopvang. Er werden tevens focusgroepen georganiseerd met inclusiecoaches verbonden aan de CIK met het oog op het in kaart brengen van hun ervaringen in het ondersteunen van kinderopvanglocaties inzake inclusie.

De ondersteuningsbehoefte van de formele kinderopvang m.b.t. de inclusieve opvang van kinderen met specifieke zorgbehoeften

Na integratie van de resultaten uit de websurvey en de focusgroepen kunnen we concluderen dat **het concept inclusieve kinderopvang positief wordt onthaald**. Op basis van het onderzoek stellen we vast dat inclusieve kinderopvang algemeen genomen, door zowel kinderopvanglocaties die aangaven sinds 2015 – (oktober) 2018 al minstens één kind met een specifieke zorgbehoefte te hebben opgevangen alsook diegenen die hiermee nog geen ervaring te hebben, als een meerwaarde wordt beschouwd. Van diegenen die aangaven al ervaring te hebben met de opvang van kinderen met een specifieke zorgbehoefte, evalueert meer dan 80% dit als een positieve ervaring. De positieve attitude ten aanzien van inclusie is het sterkst aanwezig binnen de buitenschoolse groepsopvang. Binnen de gezinsopvang voor baby's en peuters komt dit in mindere mate naar voor, maar stellen we eveneens vast dat ook hier nog steeds meer dan de helft van de verantwoordelijken en kinderbegeleiders positief tegenover inclusieve opvang staan. Daarnaast merken we in dit onderzoek op dat diegenen die al ervaring hebben met het opvangen van kinderen met specifieke zorgbehoeften vaker positief staan ten opzichte van inclusie dan de groep die deze ervaring nog niet heeft. De positieve teneur vloeit voort uit de overtuiging dat men het belangrijk vindt om op een respectvolle manier met diversiteit en elkaar te leren omgaan. Inclusieve kinderopvang is leerrijk voor zowel de kinderen, de ouders als de kinderbegeleiders. Bijna alle kinderopvanglocaties die sinds 2015 één of meerdere kinderen met een specifieke zorgbehoefte hebben opgevangen, zien dit als een verrijking voor de opvang. Dit toont aan dat **er een draagvlak is om (nog meer) inclusief aan de slag te gaan**.

We constateren dat er een overwegend positief beeld rond inclusie als visie bestaat. Daarnaast stellen we echter ook vast **dat er voorwaarden worden gesteld**. Inclusieve kinderopvang brengt uitdagingen met zich mee voor de kinderopvanglocaties. Uit ervaringen van kinderopvanglocaties blijkt dat het niet altijd evident is om een gepaste aanpak te vinden en dat de opvang van kinderen met specifieke zorgbehoeften extra inspanningen vraagt. Inclusieve kinderopvang vereist niet noodzakelijk een één-op-één begeleiding, maar meer kinderbegeleiders in een kinderopvang zou ertoe bijdragen dat er meer tijd is om aandacht te besteden aan *alle* kinderen. Het huidige ratio kinderbegeleider/kinderen wordt als te beperkt ervaren om de kwalitatieve opvang voor alle kinderen te blijven garanderen. De meerderheid van de kinderopvanglocaties die in de periode 2015 – (oktober) 2018 al minstens één kind met een specifieke zorgbehoefte hebben opgevangen, zijn van mening dat inclusieve kinderopvang een hoge personeelsinzet vraagt. Inclusieve kinderopvang vraagt ook een investering naar kennisverhoging toe om hierin te kunnen groeien (tips en adviezen inwinnen, ervaringen uitwisselen, informatie opzoeken, etc.). Wanneer er hiervoor vanuit de kinderopvanglocaties niet voldoende tijd en ruimte beschikbaar is, kan hierin door hen ook niet voldoende worden geïnvesteerd. In beperkte mate zijn er 'kindvrije' uren in de buitenschoolse kinderopvang, binnen de opvang voor baby's en peuters is dit helemaal niet het geval. Er wordt dan ook gepleit voor een goede 'basisstructuur' voor alle kinderopvanglocaties die de kwaliteit van de opvang voor alle kinderen garandeert, de draagkracht van de individuele kinderbegeleider alsook het team respecteert en de veiligheid van iedereen vrijwaart.

We stellen vast dat inclusieve kinderopvang een groot verantwoordelijkheidsgevoel met zich meebrengt. Ongeveer 40% van de kinderopvanglocaties die aangaven al ervaring te hebben met inclusieve kinderopvang hebben zich al onzeker gevoeld bij de verantwoordelijkheid die hiermee gepaard gaat, maar eveneens m.b.t. de kwaliteit van de opvang die ze kunnen bieden.

Een goede communicatie met de ouders is een cruciale succesfactor. De positieve ervaring met inclusieve kinderopvang is veelal terug te brengen tot de mate waarin men er vanuit de kinderopvang

in slaagt om een goede vertrouwensband en dialoog op te bouwen met de ouders. De kinderopvanglocaties die aangaven al ervaring te hebben opgedaan met de opvang van kinderen met specifieke zorgnoden hebben duidelijk ook geïnvesteerd in extra overlegmomenten met de ouders en de communicatie met hen. Dit onderzoek toont ook aan dat kinderopvanglocaties het noodzakelijk vinden om hiervoor voldoende tijd te kunnen vrijmaken.

Het gebeurt dat kinderbegeleiders zich gaandeweg zorgen beginnen maken over de ontwikkeling van een kind. Bijna iedereen die al een kind heeft opgevangen waarbij men ongerust was over diens ontwikkeling, heeft deze bezorgdheden ook gedeeld met de ouders. Iets meer dan een derde van hen heeft hierbij ook hulp gezocht. Meer dan de helft binnen deze groep heeft hiervoor intern een beroep gedaan op de verantwoordelijke of pedagogisch ondersteuner. Slechts een minderheid vindt hierover communiceren gemakkelijk. Anderzijds stellen we vast dat er ook kinderopvanglocaties zijn die er in slagen om een open dialoog met de ouders aan te gaan en de bezorgdheden die er zijn gemeenschappelijk te maken. Als kinderopvang is het belangrijk om hierin het tempo van de ouders te respecteren en vooral de zorgen te delen (geen 'etiketten' of vermoedens van diagnoses) om op basis daarvan samen op weg proberen te gaan. Aan de hand van de onderzoeksresultaten kunnen we duidelijk vaststellen dat ouders een zeer belangrijke hulpbron zijn voor kinderbegeleiders voor wat betreft gespecialiseerde ondersteuning. Ouders zijn de 'expert' inzake hun kind en worden dan ook aangesproken door de kinderbegeleiders voor wat betreft tips en advies om een zo gepast mogelijke aanpak te vinden.

Er worden meerdere, diverse inspanningen geleverd om kennis te verhogen en ervaringen uit te wisselen. Er worden door de kinderopvanglocaties die al kinderen met een specifieke zorgbehoefte hebben opgevangen veelal inspanningen geleverd die gerelateerd zijn aan kennisverhoging en het uitwisselen van informatie/ervaringen. Concreet worden er stappen ondernomen om de pedagogische kwaliteit van de opvang voor alle kinderen te verhogen. Daarnaast worden er inspanningen geleverd om een geschikte aanpak te ontwikkelen voor een kind met specifieke zorgnoden en wordt er advies omtrent inclusieve opvang en het omgaan met diversiteit ingewonnen. De verkregen adviezen en opgedane kennis worden positief onthaald. Het vormt mee een basis waarop in de toekomst naar terug gegrepen kan worden.

De mogelijkheid om goed ondersteund te worden en bijkomende opleidingen te kunnen volgen, blijkt aangewezen. Een vast aanspreekpunt is de ondersteuningsvorm die het vaakst als het meest waardevol wordt ervaren. Vier vijfde van de kinderopvanglocaties die in de periode 2015 – (oktober) 2018 al een kind met een specifieke zorgbehoefte hebben opgevangen, is deze mening toegedaan. Een pedagogisch ondersteuner wordt door meer dan de helft onder hen naar voor geschoven als het meest aangewezen hiervoor, gevolgd door de CIK. Een CIK wordt, in tegenstelling tot de (intern) pedagogisch ondersteuner, in mindere mate gecontacteerd voor wat betreft kennis rond inclusieve kinderopvang, de realisatie van pedagogische kwaliteit en tips omtrent inclusie. De verantwoordelijke of pedagogisch ondersteuner werd ook het vaakst gecontacteerd voor hulp bij het delen van zorgen over de ontwikkeling van een kind. Op basis van de focusgroepen merken we op dat een CIK nog niet bij alle deelnemers gekend was. De verklaring hiervoor ligt (wellicht) in het feit dat er nog niet in elke zorgregio een CIK is. Er is slechts in 16 van de 60 zorgregio's een CIK. De ondersteuning geboden door een CIK werd positief ervaren, maar er zijn ook kanttekeningen geplaatst. Zo werd de aangeboden ondersteuning niet altijd als praktisch haalbaar geacht door kinderopvanglocaties omdat ze geen mogelijkheid zagen om deze optimaal in te plannen door een gebrek aan tijd en ruimte, ze het gevoel hadden dat de ondersteuning niet voldoende was toegespitst op hun specifieke realiteit en er nadien dus nog een vertaalslag nodig was. Tot slot werd er soms een gemis aan diepgang in de ondersteuning ervaren. Naast een CIK werd er ook potentieel

gezien in een Huis van het Kind als een actor die op lokaal niveau kinderopvanglocaties in contact kan brengen met ondersteunende organisaties. Bijkomend zou een Huis van het Kind een rol kunnen spelen om ouders van kinderen met specifieke zorgbehoeften attent te maken op het bestaan van inclusieve kinderopvang.

Dit onderzoek doet ons besluiten dat de kinderopvanglocaties een nood ervaren om goed ondersteund te worden indien een situatie hierom vraagt. Er zijn meerdere ondersteuningsvormen die als waardevol worden beschouwd. Het betreft ondersteuning geboden door gespecialiseerde personen/hulpverleners of organisaties, begeleiding rond inclusief werken en diversiteit worden naar voren geschoven door drie vierde van de kinderopvanglocaties die al eens een kind met een specifieke zorgbehoefte hebben opgevangen sinds 2015. Een vaststelling evenwel is dat het zoeken naar een geschikte ondersteuner tijd kost en dat de uitgebreidheid van het ondersteuningslandschap deze zoektocht niet altijd vergemakkelijkt. (Meer) financiële ondersteuning is tevens een ondersteuningsvorm die als waardevol werd beschouwd. De extra financiële middelen zouden o.a. worden gebruikt voor de aankoop van aangepast materiaal, de (her)inrichting van de opvang, het aanwerven van (gespecialiseerd) personeel, het volgen van bijkomende opleidingen, etc. Globaal genomen, stellen we vast dat ruim meer dan de helft van de kinderopvanglocaties die in de periode 2015 – (oktober) 2018 een kind met een specifieke zorgbehoefte hebben opgevangen het volgen van een bijkomende opleiding (erg) waardevol vindt. Bijkomende opleidingen gaan idealiter over (de meest voorkomende) zorgbehoeften, het realiseren van pedagogische kwaliteit, communicatie met gezinnen en over diversiteit. Zo concreet mogelijk en voldoende aansluitend bij de realiteit van de kinderopvang vormen hierbij de rode draad. Buitenschoolse kinderopvang hebben doorgaans in beperkte mate ‘kindvrije’ uren waardoor ze gemakkelijker vormingen overdag tijdens de week kunnen bijwonen. Binnen de kinderopvang voor baby’s en peuters is de situatie anders.

Het team van de verantwoordelijke en kinderbegeleiders vormt de hoeksteen voor wat betreft het realiseren van inclusieve kinderopvang. De intrinsieke motivatie van het team is een belangrijk element om inclusieve kinderopvang te doen slagen. Een groot deel van de kinderopvanglocaties die aangaven al ervaring te hebben met inclusieve kinderopvang lassen af en toe tot zelfs vaak extra interne overlegmomenten in om ervaringen en informatie uit te wisselen. Op basis van dit onderzoek stellen we vast dat men dit belangrijk vindt, maar ook hier blijkt tijd hiervoor een knelpunt te zijn.

Nog niet alle kinderopvanglocaties hebben ervaring met inclusieve kinderopvang. De helft van de kinderopvanglocaties die hebben deelgenomen aan de websurvey hebben aangegeven dat ze sinds 2015 al minstens één kind met een specifieke zorgbehoefte hebben opgevangen. De andere helft heeft dus nog geen ervaring hiermee. Evenwel stellen we vast dat ongeveer 70% van alle kinderopvanglocaties heeft aangegeven een kind met een vermoeden van een ontwikkelingsprobleem in de opvang te hebben gehad. Dit doet ons besluiten dat de helft zich bewust is van de inclusieve werking van hun kinderopvang; een deel (ongeveer 20%) dit eigenlijk ook al doet, maar dit nog niet helemaal vat en dus inclusief werkt zonder het echt te beseffen; en een deel (ongeveer 30%) die hierin effectief nog geen ervaring heeft.

Van diegenen die aangaven nog geen ervaring te hebben met inclusieve kinderopvang, zei bijna iedereen dat ze nog geen vraag hebben gekregen om een kind met een specifieke zorgbehoefte op te vangen. Ze staan hiervoor open, weliswaar afhankelijk van de aard van de zorgnood. De ervaring met inclusieve kinderopvang is het grootst binnen de buitenschoolse groepsopvang. Bijna iedereen binnen dit opvangtype heeft gedurende de voorbije drie jaar al minstens één kind met een specifieke zorgbehoefte opgevangen. Binnen de gezinsopvang voor baby’s en peuters zijn er minder kinderopvanglocaties waarbij dit het geval is.

Een vierde tot een vijfde van de kinderopvanglocaties met ervaring heeft in het verleden de opvang van een kind met specifieke zorgbehoeften moeten stopzetten. Meer dan de helft van diegenen met ervaring heeft in het verleden ook al moeilijkheden ervaren die gerelateerd zijn aan de specifieke zorgbehoeften. Negatieve gevolgen voor andere kinderen en het niet meer kunnen garanderen van de beste zorgen zijn de belangrijkste redenen voor een stopzetting. Deze gebeurt veelal door of in samenspraak met de ouders.

Ongeveer een derde van de kinderopvanglocaties die zeiden ervaring te hebben met inclusieve kinderopvang profileren zich ook actief als zijnde inclusieve kinderopvang: het wordt opgenomen in het huishoudelijk reglement/kwaliteitshandboek en/of bekendmaking hiervan in het netwerk van de kinderopvang. De kinderopvanglocaties die zich actief profileren, hebben ook bijkomend ingezet op de versterking van de basiskwaliteit. Er werden inspanningen geleverd om intakegesprekken te voorzien/aan te passen, een wenprocedure te voorzien/aan te passen en het voorzien/aanpassen van de dagelijkse communicatie omtrent hun inclusieve werking. Tussen een vierde tot een vijfde van de kinderopvanglocaties met ervaring inzake inclusie lijkt niet te weten of ze zich al dan niet actief profileren. Dit onderzoek krijgt ook signalen dat ouders volgens de verantwoordelijken en kinderbegeleiders die deelnamen aan de focusgroepen nog niet voldoende de weg vinden naar de inclusieve opvang. De bedenking rijst dat **inclusieve kinderopvang wellicht nog te onbekend is?**

Vooraf voor de buitenschoolse kinderopvang vormt de school (leerkrachten/ondersteuningsteam van de school) een belangrijke bron van hulp voor de kinderopvanglocaties die aangaven al ervaring te hebben met inclusieve opvang. Kinderbegeleiders doen op hen een beroep voor gespecialiseerde ondersteuning en hulp bij het delen van bezorgdheden over de ontwikkeling van een kind. Vanuit de kinderopvang, zowel binnen de opvang voor baby's en peuters als de buitenschoolse opvang, voelt men zich toch **onvoldoende een evenwaardige partner**. Hierbij werd verwezen naar het CLB dat bij het afnemen van tests geen rekening hield met de input van de kinderopvang en overlegmomenten georganiseerd door de school waarbij welzijnsactoren aanwezig zijn, maar de reflex er minder is om ook de kinderopvang erbij te betrekken. Als kinderopvang beschikt men over een eigen expertise en inzichten die relevant zijn voor de verdere ontwikkeling van een kind met (een vermoeden van) een specifieke zorgbehoefte. Dergelijke inzichten kunnen van pas komen tijdens transitie momenten van kinderopvang naar kleuterschool, maar ook naar aanleiding van afstemming tussen de buitenschoolse kinderopvang, de school en eventuele andere welzijnsactoren in de zoektocht naar een goede aanpak.

Ervaringen van de CIK

Sinds 2014 zijn er 16 CIK's actief in hun zorgregio waarbij ze enerzijds zelf inclusieve kinderopvang organiseren en anderzijds andere kinderopvang ondersteunen inzake inclusie. Dit onderzoek toont aan dat het bestaan van inclusiecoaches, die verbonden zijn aan een CIK, niet bij alle kinderopvang gekend is. Enerzijds vallen drie vierde van de zorgregio's in Vlaanderen buiten de werkingsgebieden van de CIK. Anderzijds zien we dat ook binnen de zorgregio's van de CIK nog niet elke kinderopvang op de hoogte is van het bestaan ervan. De voorbije jaren hebben de inclusiecoaches veel inspanningen geleverd om zichzelf en hun opdracht bekender te maken bij de kinderopvang. Het bekendmaken van hun opdracht en het sensibiliseren omtrent inclusieve kinderopvang zijn belangrijke onderdelen van hun taak, maar als inclusiecoach zijn ze ook gebonden aan de tijd die ze hiervoor binnen hun halftijdse aanstelling hebben en (meer) beperkte financiële middelen. Inclusie als visie is bovendien nog een relatief recent gegeven dat nu pas, vijf jaar na de opstart van de inclusiecoaches en CIK, stilaan meer ingang lijkt te vinden.

De CIK's bestaan ondertussen dus vijf jaar. Gedurende deze periode hebben de inclusiecoaches zichzelf kunnen ontwikkelen in deze rol. Door vormingen te volgen, informatie op te zoeken, ervaringen met elkaar te delen, etc. zijn ze gegroeid van beginnende inclusiecoach tot een ervaren coach met veel expertise. Het meeste hebben de inclusiecoaches geleerd uit de concrete cases waarvoor hun hulp werd ingeroepen door de kinderopvanglocaties. De begeleidingstrajecten die meermaals per jaar door Kind en Gezin worden georganiseerd, worden door de inclusiecoaches positief onthaald. Ondanks de expertise die de inclusiecoaches doorheen de jaren hebben opgedaan, blijft het uitdragen van inclusie binnen de kinderopvang en hen in hun inclusieve werking ondersteunen nog steeds 'pionieren' en zoeken. Het is een blijvend groeiproces waarvoor tijd nodig is om zichzelf te kunnen verdiepen in de materie, te reflecteren op hun eigen handelen, etc. Het is de ervaring van de inclusiecoaches dat de tijd hiervoor momenteel onvoldoende beschikbaar is naast de essentie van hun halftijdse opdracht als inclusiecoach en de taken die ze hebben binnen de kinderopvangorganisatie – CIK – waaraan ze verbonden zijn. Sommige inclusiecoaches benadrukken dat ze een klankbord missen: iemand die hen prikkelt om zichzelf in vraag te stellen en om van ideeën te wisselen, ervaringen te delen, etc. Sommige inclusiecoaches hebben binnen hun kinderopvanglocatie een 'buddy' toegekend gekregen. De ervaringen hiermee zijn niet unaniem positief, want niet elke 'buddy' lijkt even betrokken en beschikbaar te zijn voor de inclusiecoach. Nochtans heeft de kinderopvanglocatie – CIK – een verantwoordelijkheid op te nemen ten aanzien van de inclusiecoach om voor hen een omgeving te creëren waarin de inclusiecoach zich verder kan ontwikkelen. De opdrachten van de CIK, waaronder ook het mee uitdragen van de inclusieve visie en het realiseren van een intern inclusief beleid behoort, zijn wettelijk vastgelegd.

Iedere inclusiecoach heeft zijn eigen stijl ontwikkeld en hanteert 'eigen' methodieken, zet meer/minder in op lerende netwerken, etc. Het zijn individuele keuzes gemaakt door de inclusiecoaches gebaseerd op hun ervaring van wat wel/niet aanslaat bij de kinderopvang in de eigen zorgregio, hetgeen voor hen het meest efficiënt is en waarbij ze zichzelf het best voelen. De inclusiecoaches proberen telkens om samen met de kinderopvang op weg te gaan. Als inclusiecoach kennen ze ook niet meteen dé oplossing, maar proberen ze met de kinderopvang oplossingsgericht te denken, het perspectief te verbreden, een situatie eens vanuit een andere invalshoek te bekijken, na te gaan wat voor iedereen wenselijk en haalbaar is, etc. Uit het onderzoek blijkt dat de inclusiecoaches vinden dat ze soms ook gewoon moeten kunnen luisteren naar de bezorgdheden en ervaringen van kinderbegeleiders met een specifiek kind alsook hun bekommernissen serieus nemen en hen doorheen het hele traject blijven aanmoedigen opdat ze een zo positief mogelijke ervaring zouden hebben met inclusief werken. Een positieve ervaring is een sterke motivator en zorgt voor zelfvertrouwen bij de kinderopvang. De inclusiecoaches zien voor zichzelf ook een rol weggelegd in relatie met ouders van kinderen met een specifieke zorgbehoefte. Binnen de eigen organisatie zijn sommigen aanwezig als brugfiguur tijdens intakegesprekken. Toch ervaren de inclusiecoaches een gemis voor wat betreft een meer concrete omschrijving van hun rol.

Een ondersteuningstraject dat door een inclusiecoach wordt aangegaan met een kinderopvanglocatie begint bij het vinden van een ingang bij de kinderopvang. Dit is volgens de inclusiecoaches moeilijkste kantelmoment. Een concrete vraag naar ondersteuning gesteld vanuit de kinderopvang maakt het volgens de inclusiecoaches gemakkelijker om met hen aan de slag te gaan en nadien een traject aan te gaan waarbij er vanuit een breder perspectief over inclusie kan worden nagedacht. De inclusiecoaches proberen te streven naar een duurzaam traject dat bestaat uit meerdere contactmomenten. Niet alle vragen die vanuit een kinderopvang aan een inclusiecoach worden gesteld, geven echter aanleiding tot een traject.

Aangezien elke situatie en vraag anders zijn, bestaat er geen 'ideaal' traject. Toch worden een aantal basisvoorwaarden gesteld door de inclusiecoaches. Een eerste voorwaarde waarop er door inclusiecoaches wordt aangedrongen, is de aanwezigheid van de verantwoordelijke wanneer er een traject rond inclusie wordt aangegaan. Tevens is het belangrijk dat men vanuit de kinderopvang voldoende tijd kan vrijmaken om zo'n traject dat uit meerdere contactmomenten bestaat, aan te gaan. Een duurzaam traject bestaat ook uit een terugkoppeling achteraf.

Vanuit Kind en Gezin wordt verwacht dat de inclusiecoaches jaarlijks zeven externe ondersteuningstrajecten aangaan. Daarnaast gaan inclusiecoaches ook interne trajecten aan. Dit zijn trajecten binnen de eigen kinderopvangorganisatie. Sommige inclusiecoaches gaan uitsluitend externe trajecten aan, terwijl anderen ook veel intern, binnen de eigen kinderopvangorganisatie, rond inclusie werken. De inbedding in een kinderopvangorganisatie wordt door de inclusiecoaches positief ervaren. Het zorgt voor een directe link met de dagelijkse praktijk van de kinderopvang waaruit kan worden geput wanneer andere kinderopvanglocaties moeten worden ondersteund. Anderzijds stellen we in dit onderzoek vast dat de verantwoordelijkheden die een inclusiecoach naast deze halftijdse opdracht binnen de eigen organisatie bijkomend heeft, ook kan leiden tot een gebrek aan focus. Hoewel dit niet voor alle inclusiecoaches geldt, blijkt het niet gemakkelijk om de functie als inclusiecoach binnen de eigen organisatie scherp te stellen en het inclusieve takenpakket duidelijk af te bakenen ten aanzien van de andere opdrachten die er intern zijn.

De zorgregio's waarin de inclusiecoaches actief zijn, vertonen verschillende karakteristieken. Er zijn inclusiecoaches die verantwoordelijk zijn voor meer dan 100 kinderopvanglocaties daar waar een andere persoon inclusiecoach is voor slechts een tiental kinderopvangorganisaties. In bepaalde regio's liggen de kinderopvanglocaties dicht bij elkaar en andere gebieden worden dan weer gekenmerkt door een verspreide ligging ervan. Bij wijze van uitzondering zijn er twee inclusiecoaches die elk in dezelfde zorgregio actief zijn. Er zijn zorgregio's die aan elkaar grenzen waardoor samenwerking tussen de inclusiecoaches gemakkelijker is, daar waar anderen meer op zichzelf aangewezen zijn. Er wordt geprobeerd om tegemoet te komen aan de vragen tot ondersteuning vanuit kinderopvang die niet in een zorgregio van een CIK liggen omdat de inclusiecoaches merken dat ook daar opportuniteiten zijn om de inclusieve visie uit te dragen en inclusieve kinderopvang te stimuleren.

Tot slot vinden de inclusiecoaches het essentieel om partners te vinden binnen de bredere welzijnssector en ondersteuningslandschap. Het leggen van contacten gebeurt enerzijds spontaan en anderzijds wordt er bewust op ingezet. Vooral regionale/lokale (netwerk)momenten waarop verscheidene welzijnsactoren samenkomen, vormen een ideaal platform om elkaar te leren kennen, en/of om als inclusiecoach meer onder de aandacht te komen en bekendheid te geven aan hun opdracht. De inclusiecoaches zien een potentieel in het nieuwe, geïntegreerde ondersteuningsnetwerk kinderopvang alsook in de Huizen van het Kind als relevante partner die op lokaal niveau expertise bundelt.

Het streven naar inclusie beperkt zich dus niet enkel tot de sector van de kinderopvang, maar er zijn linken met welzijn alsook het onderwijs. Er zijn reeds mooie voorbeelden inzake uitwisseling van expertise tussen het onderwijs en inclusiecoaches, maar de reflex om nog meer samen naar inclusie te streven, is volgens de inclusiecoaches nog niet overal voldoende aanwezig.

De overkoepelende essentie en rode draad doorheen de actie- en aandachtspunten

De essentie van dit onderzoek is terug te brengen tot **de noodzaak van een goede basisstructuur voor iedere kinderopvang**. Dit is dé belangrijkste voorwaarde om de opvang van kinderen met specifieke zorgbehoeften te doen slagen. Een goede basisstructuur moet ervoor zorgen dat alle kinderopvanglocaties in optimale omstandigheden inclusie kunnen realiseren. Een goede basisstructuur laat toe dat kinderopvanglocaties die nog geen ervaring hebben zich in de best mogelijke omstandigheden kunnen voorbereiden op de opvang van kinderen met specifieke zorgnoden. De kinderopvanglocaties die al kinderen met specifieke zorgbehoeften opvangen, moeten dit in zo'n gunstig mogelijke omstandigheden kunnen doen. Een goede basisstructuur heeft als effect dat alle kinderopvanglocaties kunnen groeien als inclusieve kinderopvang.

De noodzaak van een goede basisstructuur voor iedere kinderopvang zal ook de rode draad vormen doorheen de actie- en aandachtspunten die we hebben geformuleerd. In de kern zullen meerdere acties hiernaar terug te leiden zijn. Dit geldt niet enkel voor de actie- en aandachtspunten omtrent inclusieve kinderopvang, maar ook voor aanbevelingen m.b.t. de CIK.

De term 'basisstructuur' zoals deze doorheen dit onderzoek wordt gebruikt, hangt nauw samen met het concept 'basiskwaliteit' zoals doorgaans wordt gebruikt binnen de context van de kinderopvang. Hieronder beschrijven we wat we bedoelen met een goede basisstructuur en de daarmee samenhangende randvoorwaarden die moeten vervuld zijn alsook de effecten ervan.

Iedere kinderopvanglocatie in Vlaanderen moet bij het aanbieden van opvang kunnen vertrekken van een goede basisstructuur. Een goede basisstructuur garandeert 1) de kwaliteit van de opvang voor *alle* kinderen, 2) de draagkracht van de individuele kinderbegeleider alsook het team en 3) de veiligheid van iedereen – kinderen en kinderbegeleiders.

Opdat er hieraan kan worden voldaan, moet er worden nagegaan wat mogelijk is om een betere personeelsbezetting te kunnen realiseren. Het huidige aantal kinderen per kinderbegeleider ligt te hoog. Een aanpassing van dit ratio zal ervoor zorgen dat kinderbegeleiders meer tijd en ruimte hebben om aandacht te schenken aan *alle* kinderen.

Een goede basisstructuur zorgt er tevens voor dat kinderopvanglocaties zich optimaal kunnen voorbereiden op de (toekomstige) opvang van kinderen met specifieke zorgbehoeften en deze opvang, wanneer de vraag zich stelt, ook effectief zo goed mogelijk kunnen realiseren.

Het aanbieden van inclusieve kinderopvang brengt uitdagingen met zich mee. Er zijn situaties waarin (één van) de drie modaliteiten nog niet kunnen worden gegarandeerd, maar we benadrukken dat dit *nooit* zou mogen worden gebruikt door de kinderopvang om niet tenminste naar inclusie te streven.

Het voorzien van een goede basisstructuur die het mogelijk maakt om kinderbegeleiders op een meer kwaliteitsvolle manier in te zetten, zal er echter toe bijdragen dat elke kinderopvang in staat zal zijn om aan de drie modaliteiten te voldoen. Investeren in een goede basisstructuur zal het mogelijk maken om stappen vooruit te zetten op vlak van inclusie.

De positieve gevolgen van een goede basisstructuur zijn:

- meer tijd en ruimte om te investeren in een goede band en communicatie met ouders;
- meer tijd en ruimte om vormingen te volgen;

- **meer tijd en ruimte om op zoek te gaan naar gepaste ondersteuning en deze zo optimaal mogelijk in te plannen;**
- **meer tijd en ruimte om te investeren in het verhogen van de pedagogische kwaliteit voor alle kinderen;**
- **meer tijd en ruimte om te investeren in kennisverhoging en het uitwisseling van ervaringen;**
- **meer tijd en ruimte om als team van verantwoordelijke en kinderbegeleiders onderlinge overlegmomenten in te plannen;**
- **meer tijd en ruimte om te reflecteren over inclusie en hieromtrent intervisies/trajecten aan te gaan geboden door inclusiecoaches;**
- **etc.**

De CIK als ondersteuningsvorm is **een middel, dat in combinatie/afstemming met andere ondersteuningsvormen en (lokale) actoren uit het bredere welzijnslandschap, meer inclusie in de Vlaamse kinderopvang kan helpen stimuleren en realiseren.** Het is een ondersteuningsvorm die al goede elementen bevat, maar waar op bepaalde punten ook nog bijsturing nodig is ter optimalisatie. Een uitbreiding van het aantal CIK's lijkt ons een aangewezen piste omdat het dan een ondersteuningsvorm wordt die beschikbaar is voor alle kinderopvanglocaties.

Overkoepelend stellen we voor dat de inclusieve visie niet enkel wordt uitgedragen binnen de sector van de kinderopvang. De inclusieve visie is vb. ook terug te vinden in de nota 'Perspectief 2020 – Nieuw ondersteuningsbeleid voor personen met een handicap'. **Het streven naar inclusie is een sector- en beleid overschrijdende verantwoordelijkheid** dewelke een gezamenlijke inzet vraagt. Als sectoren die het dichtst aanleunen bij de kinderopvang zien we hierin ook een rol weggelegd voor 'welzijn' en 'onderwijs'. Wij willen daarom ook nadrukkelijk de aandacht vestigen op het belang van een flankerende aanpak waarbij iedereen een verantwoordelijkheid opneemt om inclusie te stimuleren in de brede samenleving. Het streven naar inclusie vraagt ook nog veel **sensibiliseringswerk** van alle actoren over het bestaan van inclusieve kinderopvang, het bestaan van inclusiecoaches en hun opdracht.

Voor de concrete actie- en aandachtspunten die hieromtrent werden geformuleerd, verwijzen we naar het rapport.